УДК 002:347.1(045)

ЧАЙКА Я.В., студентка 2 року навчання магістратури юридичного факультету Київського національного університету ім. Т. Шевченка

ВИЗНАЧЕННЯ ІНФОРМАЦІЇ ЯК ОБ’ЄКТА ЦИВІЛЬНИХ ПРАВ*

Анотація. *Стаття присвячена видам цивільних прав на інформацію і питанню законодавчого визначення інформації як об’єкта цивільних прав.*

Ключові слова: *інформація, інформація як об’єкт цивільних прав, особисті немайнові права на інформацію, майнові права на інформацію.*

Аннотация. *Статья посвящена видам гражданских прав на информацию и вопросу законодательного определения информации как объекта гражданских прав.*

Ключевые слова: *информация, информация как объект гражданских прав, личные неимущественные права на информацию, имущественные права на информацию.*

Summary. *The article is devoted to the kinds of civil rights to information and the issue of legal definition of information as the object of civil rights.*

Keywords: *information, information as an object of civil rights, moral rights to information, property rights to information.*

Постановка проблеми. Інформація, як поняття багатоаспектне, є об’єктом різних форм людської свідомості та діяльності, зокрема природничих наук, філософії та права. З інформацією тісно пов’язані всі суспільні відносини – об’єкт правового регулювання. При цьому інформація знаходиться у сфері регулювання як публічного, так і приватного права. Інформаційні відносини можуть регулюватися різними галузями права: конституційним, адміністративним, цивільним. Особливе місце займає інформація в цивільному обігу, виступаючи об’єктом цивільних прав.

Аналіз наукових джерел і публікацій. Проблеми змісту і ознак інформації, її ролі в цивільному обігу як об’єкта прав прямо чи опосередковано розглядалися в працях вчених-правників Кохановської О.В. [1, 2], Марущака А.І. [3], Цимбалюка В.С. [4 – 8], у статтях студентки НТУУ “КПІ” Цимбалюк О.В. [9 – 10] та інших.

© Чайка Я.В., 2012

---

* ***Від Головного редактора журналу.*** Публікується у порядку залучення молоді до науково-аргументованих досліджень таких категорій, як “інформація”, “інформаційні відносини”, “інформаційний продукт” та “власність на інформаційний продукт”. Вони складають основу нової юридичної галузі “інформаційне право”, що тільки формується у сучасних умовах життєдіяльності людини, суспільства та держави, пов’язаних з становленням та розвитком електронно-інформаційного простору.

Автору статті рекомендується більшою мірою вчитися виробляти та аргументувати особисту наукову точку зору, по-перше, на проблеми “права” і “законодавства”, зокрема, в інформаційній сфері, а по-друге, – набувати наукові знання про різницю між такими категоріями як “цивільні відносини”, з одного боку, та “інформаційні відносини” і “інформаційно-інфраструктурні відносини”, з іншого.

Розхожа класична думка про те, що юриспруденція не повинна звертати увагу на “мораль” (яка є основою того, що вкладається в поняття “право”), викликає великі сумніви в її істинності. Бажано ретельніше вивчати історію і думки Великих учених. ***“В вопросах науки известные представления многих уже мало что значат”,*** зауважив **Г. Галілей**.

Справжній учений не повторювач, не відкривач, а – розумітель: зрозумів, поясни так, щоб всім було зрозуміле. У цьому покликання та талант. Тільки це надає право вважатися дослідником-науковцем, з подальшими претензіями на високе звання ученого.

Мета роботи – дослідити поняття інформації у контексті об’єкта цивільних прав і надати пропозиції щодо удосконалення його визначення.

Виклад основних положень. Законодавче визначення інформації містися в ст. 1 Закону України “Про інформацію”: *“Інформація – будь-які відомості та/або дані, які можуть бути збережені на матеріальних носіях або відображені в електронному вигляді”* [11]. Аналогічне визначення інформації наведено і в ст. 200 Цивільного кодексу України [12].

На нашу думку, така дефініція, особливо для цивільного законодавства, є не до кінця доопрацьованою. По-перше, не зрозуміло, що законодавець розуміє під поняттями відомості або дані. По-друге, саме визначення має виходити передусім з того, чим є об’єкт, що визначається в даний час, а не з того, чим він потенційно може стати. Наші фантазії, мрії можна зберегти на матеріальних носіях, але не виявлені назовні вони не будуть інформацією. Таким чином, прив’язка до матеріальних носіїв і електронного вигляду у визначенні інформації є, на нашу думку, колізійною. Також, слід зазначити, що при визначенні інформації, доцільно розглядати відомості як частину знань, нематеріальні результати інтелектуальної діяльності людини, а щодо термінів “відомості” і “дані”, то вони є по суті синонімічними і їх можна звести до одного без втрати змісту і об’єму поняття.

Виходячи із вищевикладеного, пропонується наступне визначення сутності інформації. Інформація – це відомості (частина знань, нематеріальні результати інтелектуальної діяльності людини) незалежно від способу їх пошуку, збирання, збереження, обробки, використання чи поширення.

Інформація – це специфічна правова категорія. Ознаки, що її характеризують здебільшого притаманні тільки їй. На науковому рівні їх виділив А.Б. Венгеров [13, с. 70], який зазначив, що це:

1) незалежність інформації у відношенні до свого носія;
2) можливість багаторазового використання однієї і тієї самої інформації;
3) вона не зникає при споживанні;
4) збереження інформації, що передається, у суб’єкта, що її передає;
5) здатність до збереження, агрегування, інтегрування, накопичення, “стискання”;
6) кількісна визначеність інформації;
7) системність.

Серед характерних рис інформації О.В. Кохановська зазначає її нематеріальний характер. Інформація – благо неспоживче, яке піддається лише моральному, але не фізичному старінню [1].

Згідно із статтею 177 Цивільного кодексу України [12] інформація є об’єктом цивільних прав. Багатогранністю і специфічністю інформації обумовлюється те, що вона може бути об’єктом як майнових, так і немайнових цивільних прав. Суб’єктивні права особи на інформацію можна поділити на майнові і особисті немайнові права [3, с. 34].

Окремі види інформації мають вартісну оцінку, а деякі в принципі не можуть її мати, за винятком випадків відшкодування шкоди. Крім того, інформація, яка вилучена з цивільного обороту, не може бути об’єктом цивільних прав.

Також О.В. Кохановська пропонує розглядати інформацію як об’єкт цивільного права у таких її проявах:

1) як особисте немайнове благо;
2) як результат творчої, інтелектуальної діяльності, тобто як об’єкт виключних прав;
3) як інформаційний продукт, ресурс, документ, тобто об’єкт, який може бути інформаційним товаром і предметом будь-яких правочинів, з урахуванням особливостей і специфіки його як об’єкту особливого роду [2, с. 34].

На нашу думку, такий погляд на інформацію, як на об’єкт цивільних прав, відповідає самій сутності об’єкта цивільного права – об’єктивно існуюче, зовнішнє по відношенню до суб’єкта благо, яке втілює в собі соціальну цінність, за рахунок якого він здатний задовольняти свої майнові і немайнові інтереси.

Регулятивна функція цивільного права у сфері особистих немайнових відносин виявляється насамперед у формі юридичного визнання належності кожній фізичній особі невідчужуваних нематеріальних благ і свободи визначати свою поведінку на власний розсуд. Право на інформацію, як одне із особистих немайнових благ, що забезпечує соціальне буття фізичної особи, з’являється у людини в момент народження і нерозривно пов’язане з нею протягом усього життя, тобто набувається фізичною особою в силу народження. Згідно із статтею 302 Цивільного кодексу України [12] “фізична особа має право вільно збирати, зберігати, використовувати і поширювати інформацію”. На нашу думку, даний перелік доцільно доповнити правом шукати інформацію, яке згідно із Рекомендацією Ради Європи № 854(1979) “Про доступ громадськості до державної документації та свободу інформації” [14, п. 13] також передбачається серед правомочностей суб’єктів інформаційних відносин, що дозволило б розширити можливості доступу до державної документації.

Право на інформацію як результат творчої, інтелектуальної діяльності набувається в силу закону. Будь-який твір за своєю природою є інформацією, яка виникла в результаті творчої діяльності людини і набула певної об’єктивної форми [15, с. 45]. При цьому інформацію неможливо відділити від тієї форми, в якій вона представлена. В даному випадку інформація виступає в якості особливого об’єкта виключних цивільних прав.

Дискусійним залишається питання розуміння права власності на інформацію. Наприклад, в ряді країн існує право власності на інформацію. Так, англійський Закон про власність 1925 року, судова практика і доктрина включають інформацію до категорії “майна”, а саме до персонального рухомого майна, на яке поширюється право власності [16].

В українському законодавстві поняття “права власності на інформацію” було вилучено із Закону України “Про інформацію” в редакції 2011 р. Такий підхід законодавця, на нашу думку, вбачається зрозумілим. Виходячи із розуміння природи права власності, до поняття інформації не можливо застосувати у повному обсязі “тріаду”, на якій базується дане право щодо речей: володіння, користування і розпоряджання. За наявності вищезгаданих ознак інформація легко тиражується і не відчужується – вона залишається у того, хто її передав. Тобто поняття “володіння інформацією” є досить умовне – нею володіють всі, хто був з нею ознайомлений, проте не всі мають права її використовувати та розпоряджатися.

Однак, в системі цивільно-правових відносин інформація може виступати як продукт-предмет, що має попит на ринку, вартісну оцінку і властивість товару у формі нематеріальних активів. У даному випадку інформація у формі інформаційного продукту або інформаційних послуг виступає об’єктом майнових цивільних прав, змістом яких можуть бути дві правомочності: користування і розпорядження. При цьому перше полягає в можливості вчиняти будь-які можливі і не заборонені законом або договором дії з інформацією та на її основі, а друге – передавати інформацію в будь-якій формі будь-якій третій особі, як за плату, так і безоплатно [17].

Висновки.

Підводячи підсумки, пропонується наступне визначення інформації як об’єкта цивільних прав: інформація як об’єкт цивільних прав – це відомості (частина знань, нематеріальні результати інтелектуальної діяльності людини) незалежно від способу їх

пошуку, збирання, збереження, обробки, використання чи поширення, які можуть мати певну правову форму і виступати об’єктом особистих немайнових і майнових прав.

Наведене визначення інформації як об’єкта цивільних прав пропонується для подальшого законодавчого закріплення.

Використана література

1. Кохановська О.В. Інформація як нематеріальне благо та захист інформаційних прав згідно з Цивільним кодексом України. – Режим доступу: //www.scourt.gov.ua/clients/vs.nsf

2. Кохановська О.В. Цивільно-правові проблеми інформаційних відносин в Україні : дис. на здобуття наук. степеня докт. юрид. наук : 12.00.03 / Кохановська Олена Велеонінівна. – К., 2006.

3. Марущак А.І. Цивільні прав на інформацію / А.І. Марущак // Юридичний вісник. – 2009. – № 3(12). – С. 33 – 36.

4. Цимбалюк В.С. Інформаційне право (основи теорії і практики) : монографія. / В.С. Цимбалюк. – К. : “Освіта України”, 2010. – 388 с.

5. Цимбалюк В.С. Інформаційне право : концептуальні положення до кодифікації інформаційного законодавства : монографія / В.С. Цимбалюк. – К. : “ Освіта України”, 2011. – 426 с.

6. Цимбалюк В.С. Цивільно-правові джерела інформаційного права / В. С. Цимбалюк. // Правова інформатика. – 2005. – № 3 (7). – С. 36 – 42.

7. Цимбалюк В.С. Інформація як об’єкт правовідносин та предмет наукового пізнання у правознавстві / В.С. Цимбалюк // Бюлетень Мін’юсту України. – 2007. – №10. – С.62-69.

8. Цимбалюк В.С. Інформація як об‘єкт культурного усвідомлення та пізнання в суспільних відносинах / В.С. Цимбалюк // Правова інформатика. – 2004. – №2. – С.22 – 27.

9. Цимбалюк О.В. Визнання інформації як об’єкта права у законодавстві України / О.В. Цимбалюк // Інформація і право. – 2012. – №1(4). – С. 56 – 61.

10. Цимбалюк О.В. Уніфікація визначення змісту інформації як об’єкта права у законодавстві України / О.В. Цимбалюк // Правова інформатика. – 2012. – № 33. – С. 60 – 67.

11. Про інформацію : Закон України від 2.10.92 р. № 2657-XII : в редакції від 13.01.11 р. № 2938-VI // Відомості Верховної Ради (ВВР). – 2011.– № 32. – Ст. 313.

12. Цивільний кодекс України : Закон України : за станом на 3.09.12 р. – К. : Правова єдність, 2012. – 270 с.

13. Венгеров А.Б. Категория “информация” в понятийном аппарате юридической науки / А.Б. Венгеров // Советское государство и право. – 1977. – № 10. – С. 70 – 71.

14. Про доступ громадськості до державної документації та свободу інформації : Рекомендація Парламентської Асамблеї Ради Європи від 29.08.11 р. № 854(1979). – Режим доступу : //www.medialaw.kiev.ua/laws/laws_international/117

15. Гоголь Б.М. Співвідношення права на інформацію та виключних прав автора / Б.М. Гоголь // Юридична наука. – 2011. – № 4 – 5. – С. 44 – 47.

16. Law of Property Act 1925. – Режим доступу : //www.legislation.gov.uk/ukpga/Geo5/15-16/20

17. Самохвалов А.А. Информация как объект гражданських прав. – Режим доступу : //www.yurclub.ru/docs/pravo/1503/4.html

Рецензент статті: к.ю.н., с.н.с. Цимбалюк В.С.

~~~~~~~~~~~~~ * * * ~~~~~~~~~~~~~~
~~~~~~~~~~~~~